

НАВЧАЛЬНО-ТРУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ВИБОРУ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

Бондаренко І. М.,

аспірант, учитель Щасливського НВК

Касперський А.В.,

доктор пед. наук, професор,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,

Колосєтов Ю. П.,

кандидат тех. наук доцент,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті розглядаються шляхи формування свідомого вибору інженерно-технологічних професій в учнів основної школи. Обґрунтовано доцільність практичних заходів організації процесу професійно орієнтованого вибору.

В статье рассматриваются пути формирования сознательного выбора инженерно-технологических профессий у учеников основной школы. Обоснованно целесообразность практических мероприятий организации процесса профессионально ориентированного выбора.

In the article the ways of forming of conscious choice are examined engineer-technological professions for the students of basic school. Grounded expedience of practical measures of organization of process of the professionally oriented choice.

Трудове виховання підростаючого покоління – одна з основних складових у формуванні особистості нової людини. Людина розвивається духовно й фізично тільки в праці, без праці вона деградує. У процесі фізичної праці в учнів розвивається координація рухів тіла, зграбність, сила, витривалість. Участь учнів у різноманітних трудових процесах позитивно впливає на їх поведінку, дисциплінує. Важливий аспект психологічної підготовки підростаючого покоління до праці – формування у нього почуття самовідповідальності, вміння самому піклуватися про себе.

Раннє залучення учнівської молоді до систематичної суспільно корисної і продуктивної праці є свідченням якісно нового підходу до морального і трудового виховання та вимог свідомої дисципліни і високої організованості праці. Адже здатність людини до високопродуктивної праці, рівень її зрілості залежить від рівня і якості загальної трудової і професійної підготовки, економічної і технологічної культури [1, 169].

Трудове виховання відіграє важливу роль у подальшій профорієнтації школяра, сприяє його професійному самовизначенню. Останнім часом цілісні пріоритети нашого суспільства суттєво змінились. Ринок робочої сили в Україні перерозподілений у бік професій нематеріальної сфери виробництва, однак вчені стверджують, що народному господарству країни потрібні представники масових робітничих професій. [5.109]. Тепер на передній план вийшло поняття престижності та оплачуваності професії, а не її суспільної

цінності. Батьки та вчителі часто надають перевагу застарілим методам виховання, що вже не приносять бажаних результатів. Ось чому, на нашу думку, дана тема є актуальною на сьогодні.

Аналіз матеріалів фахових періодичних видань та наукової літератури по даній темі, на нашу думку, переважно застарілий і не відповідає пропагованому стану речей. Проблемі трудового виховання в сучасному освітньому просторі не приділяють достатньо уваги, бракує цілісної інформації щодо організації трудової підготовки дітей в новітньому контексті суспільно-політичних та соціально-культурологічних змін. Завдання, зміст, форми та засоби трудового виховання потребують детального інноваційного підходу, з урахуванням психологічних особливостей дітей різних вікових категорій, історико-культурних традицій, допрофільної підготовки.

У роботі за об'єкт дослідження нами вибрано процес навчально-трудової діяльності учнів основної школи та пропедевтичні заходи в профорієнтаційній роботі. Предметом дослідження є форми і методи трудового виховання особистості на різних вікових етапах в урочній та позаурочній формі навчання.

Мета дослідження – визначення шляхів ефективної реалізації наукового проекту, аналіз сутності процесу технології навчально-трудового виховання, розвитку політехнічних навичок діяльності учнів, виявлення недоліків у організації цього процесу та обґрунтування доцільності практичних заходів з їх усунення.

Як відомо, технологія навчання – термін, який має два значення. У першому значенні технологія – це галузь знань про систему засобів, що використовуються у навчальному процесі й способи їх використання. Технологія навчання виступає як окрема галузь знань, оскільки теорія навчання не може бути безпосередньо застосована в навчальному процесі: вона має бути технологізована, отже, виступати як проміжна ланка між теорією і практикою навчання та виховання. У другому своєму значенні даний термін стосується лише певних етапів навчального та виховного процесу, а саме способу управління діяльністю учнів, а також визначає систему засобів (як знаннєвих так і технічних), що використовуються в навчальному та виховному процесі, та способів їх використання. [6. 253]

Спеціальні наукові дослідження та тривалий досвід роботи в школі доводить, що ефективність трудового виховання учнів буде забезпечено при умові співпраці сім'ї та школи з врахуванням сучасних життєвих цінностей та пріоритетів.

Відповідно до мети і предмету дослідження, ми вважаємо, що необхідно проаналізувати та, при можливості, розв'язати такі теоретичні завдання педагогіки:

- проаналізувати стан навчально-трудової діяльності учнів різних вікових категорій у сучасній школі;
- простежити історичні аспекти трудового виховання;
- дослідити вплив сім'ї та соціального середовища на формування рівня свідомості трудової діяльності;
- організувати експериментальну роботу за проблемою дослідження;
- запропонувати своє бачення та шляхи реалізації .

Визначаючи сутність навчально-трудової діяльності, зауважимо, що зміст і завдання трудового виховання реалізується в процесі залучення школярів до різноманітних педагогічно організованих видів суспільної праці. Праця – це не лише предметно-практична діяльність, а й спілкування суб'єкта цієї праці з іншим людьми. В навчальному процесі, як правило, праця носить колективний характер і її здійснення пов'язане з включенням дитини в систему виробничих, моральних та інших стосунків. Учень повинен вміти співпрацювати з іншими учнями, виконувати вимоги керівника, відповідати за результати праці, виявляти творчість та ініціативу. Загалом, він має трудитися разом з іншими учнями, вчителями та спілкуватися з ними. Трудове виховання учнів повинно бути спрямоване на виховання психологічної і практичної готовності підростаючого покоління до навчально-трудової діяльності, сумлінного ставлення до праці, внутрішньої потреби працювати та творчо розвиватись.

Традиційно у системі трудової виховної діяльності розв'язуються завдання:

- 1) усвідомлення мети і завдання праці;
- 2) виховання мотивів трудової діяльності;
- 3) формування трудових вмінь і навичок.

Беручи участь у колективній праці, суб'єкт пізнає не лише інших, а й себе. Підлітки, як показали психологічні дослідження [3. 162], погано знають себе, свої можливості, своє місце і положення в колективі, і саме внаслідок трудової діяльності відбуваються істотні зміни. Перед усім змінюється ставлення до себе, потім ставлення до групи, колективу і, нарешті, педагогів. Потенційна здатність індивіда виконувати протягом тривалого часу на задовільному функціональному рівні свою роботу має велике значення в розвитку здібностей учня. Здібності розвиваються в умовах провідної діяльності: в дошкільному віці в грі, в молодшому і середньому шкільному віці – в навчанні, в юнацькому – в професійній підготовці. В процесі праці розподіл уваги стає надзвичайно широким, а її переключення швидким.

Визначна роль праці полягає в розвитку мислення. У міру оволодіння трудовими навичками розвиваються його нові форми: технічне, практичне, логічне. Включаючись в трудовий процес, дитина докорінно змінює своє уявлення про себе і про навколишній світ, радикальним чином змінюється її самооцінка, формується світогляд. У процесі спілкування і оволодіння новими знаннями світогляд школяра. Робота в колективі розвиває соціалізацію особистості дитини. Розвиток здібностей, почуттів і мислення робить особистість дитини гармонійно та всебічно розвиненою. Отже, праця є найголовнішим чинником, що впливає на розвиток особистості дитини. Для підлітків важливо створити спеціальні програми для колективного та самостійного пошуку інформації про технологічні професії, алгоритми для пізнання (самопізнання) індивідуальних можливостей, спрямовувати пізнавальний процес учнів до професійної діяльності.

Кожен віковий етап передбачає удосконалення особистості і прояву нових психологічних утворень. Психологічні утворення одного етапу розвитку є основою для наступного етапу – цей процес неперервний. Психотехнології профорієнтації – особливе підґрунтя для забезпечення успішного переходу особистості з нижчого на вищий рівень у розумінні завдань правильного вибору професії.

Особливості трудового виховання школяра на різних вікових етапах відображено в таблиці:

Вік	Фізіологічні особливості (новоутворення)	Психологічні особливості	Форми і методи трудового виховання	Зміни
Дошкільний	Інтенсивне накопичення соціального досвіду, морально-вольова готовність до праці	Формування основних рис характеру, психофізіологічна готовність до праці	Споглядання, гра	Становлення фізичних функцій, психічних властивостей і процесів
Молодший шкільний	Довільність, формування трудових навичок, потреба в праці	Зріст пізнавальної активності, самоконтролю; розвиток розуму, уваги, сприйняття, пам'яті, творчості	Суспільно-корисна праця, навчання, гра	Розширення кола інтересів; усвідомлення власної індивідуальності
Середній шкільний	Прояв та формування нахилів, кмітливості; статеве дозрівання	Виникнення мотивації; розвиток інтелектуальної та емоційної діяльності, здібностей; професійне самовизначення	Надання переваги колективній праці разом з дорослими; увага з боку дорослих; індивідуальний підхід	Особистісна самосвідомість, свідомий вплив індивідуальності
Старший шкільний	Фізична витривалість, емоційна стійкість, ручна умілість, координація рухів, працездатність; завершення статевого дозрівання	Професійне самовизначення, активізація інтересів, наявність стійких мотивів, соціальна готовність до суспільно-корисної продуктивної праці	Індивідуальна робота, робота в парах	Гальмування соціального розвитку; виникнення потреби в задоволенні фізіологічних потреб

Генезис трудового виховання дає можливість проаналізувати систему і структуру процесу трудової підготовки підростаючого покоління на різних етапах розвитку шкільного навчання. Питання трудового виховання в усі періоди привертала увагу як теоретиків, так і практиків. Вивчаючи та аналізуючи питання розвитку та становлення трудового виховання, можемо відзначити, що проблема взаємозв'язку навчання, виховання і праці була і залишається однією з найактуальніших в сучасній педагогіці та психології. [2, 158] В 30-х

роках ХХ століття, трудова діяльність розглядалась вченими, як певна діяльність людини, направлена на задоволення життєво-необхідних потреб. У відповідності розглядалися погляди на дитячу працю, а особливо її зв'язок з працею дорослих. Цей підхід дещо обмежував дитячу творчість, у той же час направляв увагу на отримання соціально-корисного результату у власній трудовій діяльності і на суспільне життя. [4. 456] Необхідно підкреслити і прогресивний аспект трудового виховання дошкільнят того періоду: організація нового напрямку в роботі з дітьми, а саме ознайомлення дітей з працею дорослих. Цей аспект вказував на тісний зв'язок дошкільного виховання з трудовим життям суспільства.

У повоєнні роки над проблемою трудового виховання робота вчених не припинялась. У роботах З.Н. Борисової, Л.А. Порембської, О.А. Фролова та ін. розглядалися питання й проблеми становлення та розвитку трудового виховання учнів у навчальних закладах. Систематизуючи досягнення вчених, відзначимо, що направлення ознайомлення дошкільнят з працею дорослих набуло важливого значення і дало змогу вирішити ряд виховних завдань. Ознайомлення дітей дошкільного віку з працею дорослих сприяло формуванню загальної трудової направленості особистості, і саме в дітей формувалась загальна уява про працю дорослих, що впливало на виховання у них позитивного ставлення і поваги до трудівників, бажання працювати разом з дорослими. Такий підхід наблизив трудове виховання до морального: відзначалась цінність праці, виникало пробудження інтересу та любові до неї, формувалося прагнення до трудової діяльності, бажання працювати добросовісно та старанно.

Відомо, що найбільш загальним результатом трудового виховання є формування у особистості надзвичайно важливої життєвої риси, як працелюбність. Як зазначав Костянтин Ушинський: «Праця, як ми її розуміємо, є така вільна і погоджена з християнською мораллю діяльність людини, на яку вона наважується з безумовної необхідності її для досягнення тієї чи іншої істинно людської мети в житті, саме виховання, якщо воно бажає щастя людині, повинно виховувати її не для щастя, а готувати до праці». Також працелюбність передбачає наявність у дитини певного досвіду, знань про працю дорослих, розуміння її значення в житті суспільства та ін. (пізнавальний та емоційний компоненти).

Як висновок можемо зазначити, що особливе місце в історії педагогічної думки ХХ століття відведена трудовому вихованню, історії його розвитку і становлення. На нинішньому етапі розвитку суспільства та педагогіки трудове виховання виступає об'єднуючою ланкою між визначеною ціллю виховання та реальними досягненнями в соціальній сфері, оскільки з набуттям знань і трудових навичок у дитини починають формуватися ціннісні орієнтації, які є основою формування базових моральних якостей.

Праця підлітків потребує особливої уваги сім'ї і школи. Поєднання розумової праці з фізичною – необхідна умова всебічного розвитку людини. Школа, сім'я, суспільство формують дитину як майбутнього активного члена суспільства, особистість дитини формується під впливом суспільних відносин, в яких проходить життя і діяльність. На рівень трудової підготовки дітей значний вплив мають умови сімейного виховання.

Список використаної літератури

1. Мадзігон В.В. Продуктивна праця в українській школі: історія, перспективи розвитку / В. Мадзігон, В. Макарчик. – К.: Генеза, 2009. – С. 169.
2. Мадзігон В.В. Розвиток організаційно-педагогічних форм шкільного виробництва (друга половина ХХ століття). Монографія / В. Мадзігон. К. – Педагогічна думка, 2007. – С. 158.
3. Психологічний довідник вчителя. – К.: ГЛАВНИК, 2005. – С. 62 – 67.
4. Слюсаренко М.О. Становлення та розвиток трудової підготовки дівчат в школах України в кінці ХІХ – ХХ століття. Монографія / М. Слісаренко. – Херсон: РІПО, 2009. – С. 456.
5. Тименко М.П. Формування готовності старшокласників до професійного самовизначення в умовах ринку праці / М. Тименко, О. Мельник // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 3. – С. 109 – 116.
6. Туров М.П. Інноваційні системи навчання і виховання обдарованої особистості. Методичний посібник / М. Туров. К. – 2009. – С. 235.(3)